

Nyupptäckta fornlämningar i Tummarp, Dalsjöfors

Arkeologisk utredning
Tummarp 1:29 med flera
Toarp socken, Borås kommun
Mats Hellgren
Kulturmiljö, Förvaltningen för kulturutveckling
KU Arkeologisk rapport 2021:30

Nyupptäckta fornlämningar i Tummarp, Dalsjöfors

Arkeologisk utredning
Tummarp 1:29 med flera
Toarp socken, Borås kommun
Mats Hellgren
Kulturmiljö, Förvaltningen för kulturutveckling
KU Arkeologisk rapport 2021:30

Författare Mats Hellgren

Grafisk form, layout och teknisk redigering Gabriella Kalmar

Omslagsbild Fotot visar ett grävt schakt i södra delen av undersökningsområdet från norr. Foto taget av Mats Hellgren.

Förvaltningen för kulturutveckling

Vänerparken 13

462 35 Vänersborg

tel. 010-441 42 00

<http://vgregion.se/kulturutveckling>

Innehåll

Sammanfattning	8
Inledning och bakgrund	8
Syfte och metod	8
Landskap och fornlämningar	8
Arkiv- och kartstudier	8
Resultat	10
L2021:3520 Boplatssområde	10
L2021:3521 Boplatssområde	10
L2021:3522 Område med fossil åkermark	10
L2021:3523 Område med fossil åkermark	10
Slutsats och förslag till fortsatta åtgärder	10
Referenser	12
Tryckta källor	12
Otryckta källor	12
Tekniska och administrativa uppgifter	13
Bilagor	14

Figur 1. Utdrag ur ESRI, National Geographic World Map över Västra Götalands län med platsen för undersökningen markerad.

Figur 2. Utdrag ur Esri, Open Street Map över de södra delarna av Västra Götalands län med undersökningen markerad.

Figur 3. Foto från norr som visar ett grävt schakt i södra delen av området. Foto: Mats Hellgren.

Sammanfattning

Förvaltningen för kulturutveckling inom Västra Götalandsregionen har genomfört en arkeologisk utredning inom fastigheten Tummarp 1:29 med flera, Toarp socken, Borås kommun.

Undersökningen resulterade i fyra nyupptäckta fornlämningar i form av två boplatsområden (L2021:3520, L2021:3521) och två röjningsröseområden (L2021:3522, L2021:3523).

Inledning och bakgrund

Med anledning av att Borås kommun avser detaljplanera ett område för bostäder i samhället Dalsjöfors har Förvaltningen för kulturutveckling i Västra Götalandsregionen genomfört en arkeologisk utredning efter beslut från Länsstyrelsen (Lst 431-17368-2021). Undersökningen ägde rum 8–10 juni 2021. Fältpersonal utgjordes av Mats Hellgren (projektledare) och Johanna Lega båda från Förvaltningen för kulturutveckling.

Syfte och metod

Undersökningen ska fastställa om det finns fornlämningar inom undersökningsområdet och ge Länsstyrelsen beslutsunderlag inför fortsatta åtgärder. Undersökningsresultatet kan även användas som planeringsunderlag av Borås kommun.

För att skapa förståelse för hur det aktuella området nyttjats under historisk tid inleddes undersökningen med arkiv- och kartstudier. När dessa studier var avslutade påbörjades fältarbetet genom okulär inventering

av undersökningsområdet. Därefter grävdes sökschakt med hjälp av grävmaskin inom topografiskt sett fördelaktiga lägen.

Samtliga schakt och framkomna anläggningar mättes in med hjälp av GPS med RTK-korrektion och efterbearbetades i programvaran ArcGis. Dokumentation gjordes i programmet Arkeo med digitala ritplattor.

Landskap och fornlämningar

Utredningsområdet var cirka åtta hektar stort och bestod av skogsmark i norra delen av samhället Dalsjöfors. Området avgränsades mot norr och väster av bilvägar och mot öster och söder av bebyggelse. Den geologiska undergrunden utgjordes huvudsakligen av sand eller moränbundna bergspartier.

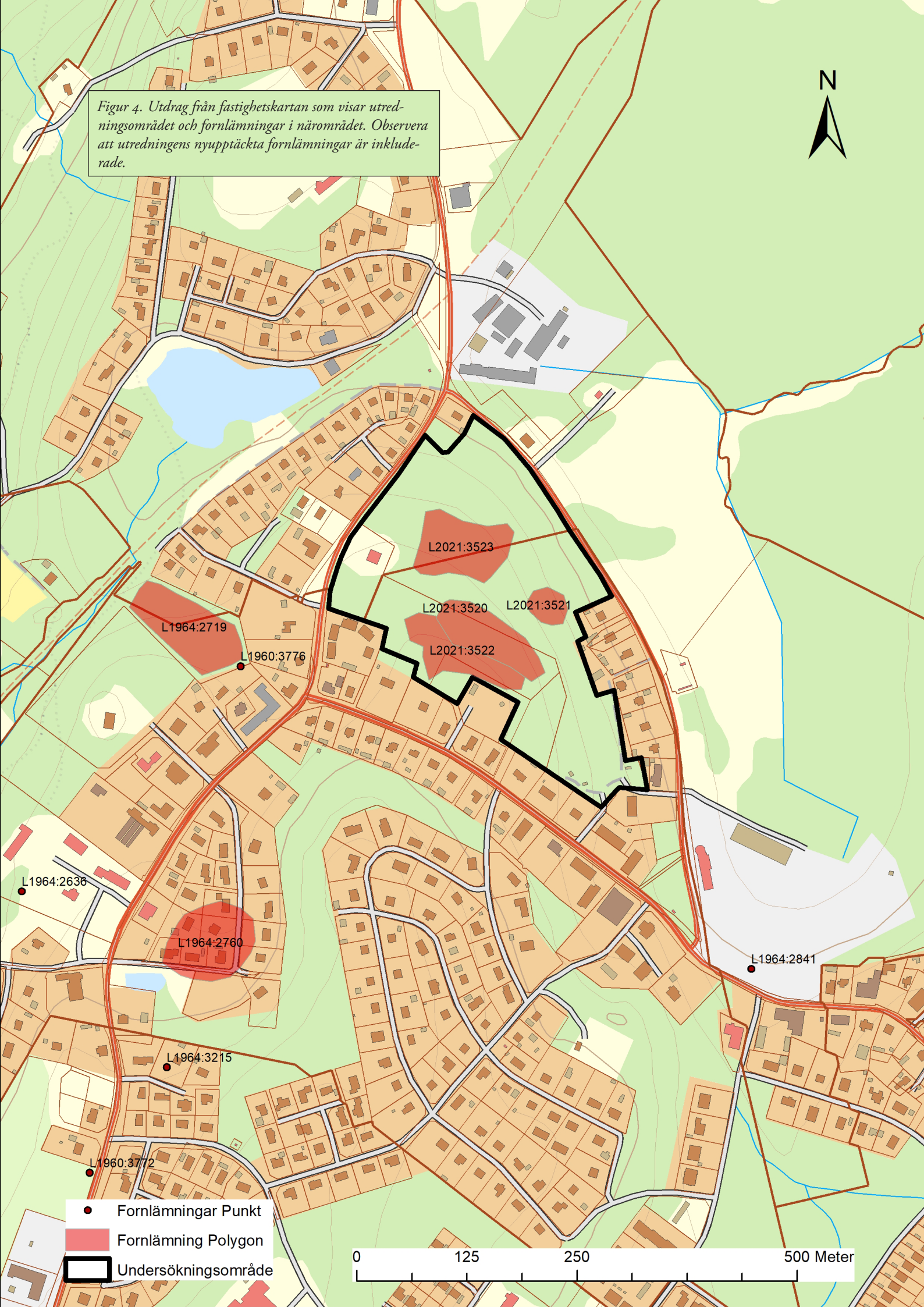
Inom undersökningsområdet fanns inga kända fornlämningar. I närområdet finns ett flertal fyndplatser (LI964:2760, LI964:2678, LI964:2841), några områden med fossil åker (LI960:3954, LI960:4203), en kolerakyrkogård (LI964:2719) och en bytomt/gårdstomt (LI960:4189). Längre bort åt söder och åt sydväst finns ett stort antal områden med fossil åker.

Arkiv- och kartstudier

Utredningsområdet ligger på Tummarps bys tidigare utmark i Toarp socken i ett storskaligt böljande landskap i Ås härad. Tummarp finns omnämnt i en jordebok från 1540 och namnet kan härledas till det fornsvenska mansnamnet Tume eller Tome.

Det historiska kartmaterialet visar att området har

Figur 4. Utdrag från fastighetskartan som visar utredningsområdet och fornlämningar i närområdet. Observera att utredningens nyupptäckta fornlämningar är inkluderade.

- Fornlämningar Punkt
- Fornlämning Polygon
- Undersökningsområde

0 125 250 500 Meter

nyttjats som utmarksområde. Den äldsta kartan där området är synligt härrör från en laga skifteskarta från 1857. Häradskartan från slutet av 1800-talet visar att det fanns tre backstugor strax utanför undersökningsområdet i nordöst. Under senare delen av 1900-talet började hus anläggas i anslutning till områdets högst belägna delar i söder.

Resultat

Fältundersökningen inleddes med en okulär besiktning av utredningsområdet. Därefter maskingrävdes sammanlagt 115 schakt inom fördelaktiga topografiska lägen. Schakten var 3–11 meter långa och 1,3–3 meter breda och totalt avbanades 971 kvadratmeter.

Undersökningen resulterade i fyra nyupptäckta fornlämningar i form av två boplatssområden (L2021:3520, L2021:3521) och två röjningsröseområden (L2021:3522, L2021:3523). Inom boplatssområdena framkom sammanlagt 20 anläggningar i form av stolphål, gropar, härdar och en ränna.

Schaktbeskrivningar återfinns i bilaga 1 och anläggningsbeskrivningar finns i bilaga 2. I bilaga 3 finns kartor som visar grävda schakt och framkomna anläggningar. Nedan redogörs information om de nyupptäckta fornlämningarna.

L2021:3520 Boplatssområde

Boplatssområdet är cirka 135 × 55 meter stort (nordväst–sydost) och innehåller förhistoriska anläggningar i form av härdar, stolphål, gropar och rännor.

L2021:3521 Boplatssområde

Boplatssområdet är cirka 50 × 40 meter stort (nordväst–sydost) och innehåller förhistoriska anläggningar i form av härdar, stolphål och gropar.

L2021:3522

Område med fossil åkermark

Röjningsröseområdet är 150 × 65 meter stort (nordväst–sydost) och består av ett 25-tal röjningsrösen. Rösena har en flack eller välvd profil och är 3–4 meter diameter och 0,2–0,4 meter höga. Stenstorleken varierar från 0,1–0,4 meter. I sydvästra delen av området är flertalet av rösena anlagda intill större stenblock.

L2021:3523

Område med fossil åkermark

Röjningsröseområdet är 100 × 70 meter stort (öster–väster) och består av ett 25-tal röjningsrösen. Rösena har en flack eller välvd profil och är 3–4 meter diameter och 0,2–0,3 meter höga. Stenstorleken varierar från 0,15–0,3 meter.

Slutsats och förslag till fortsatta åtgärder

Den arkeologiska undersökningen resulterade i fyra nyupptäckta fornlämningar i form av två boplatser och två områden med fossil åkermark.

De nyupptäckta fornlämningarna härrör av allt att döma från förhistorisk metalltid. Med anledning av att L2021:3520 och L2021:3522 delvis är belägna inom samma områden är det troligt att det föreligger samtidighet av dessa fornlämningar. Ser man till de topografiska aspekterna kan även L2021:3523 vara samtida med de ovan nämnda fornlämningarna. Vad beträffar L2021:3521 är denna fornlämning belägen på en helt annan topografisk plats varav det är troligt att lämningen härrör från en annan tidsperiod.

Om det inte går att undvika de nyupptäckta fornlämningarna i det fortsatta planarbetet anser Förvaltningen för kulturutveckling att ytterligare arkeologiska undersökningar är nödvändiga.

Inga avvikelser gentemot undersökningsplanen skedde.

Figur 5. Resultatkarta som visar utbredningen av de nyupptäckta fornlämningarna samt grävda schakt.

Referenser

Tryckta källor

Ortnamnen i Älvsborgs län – Inledning

Ortnamnen i Älvsborgs län II – Ås härad

Otryckta källor

Fornreg. Riksantikvarieämbetets registerverktyg för information om arkeologiska lämningar och uppdrag (tidigare FMIS)

Lantmäteriets digitala fastighetskarta

Lantmäterimyndighetens arkiv:

15-TOA-27, Arealmätning, Laga skifte 1857

Rikets allmänna kartverks arkiv:

Häradsekonomiska kartan Toarp J112-34-21

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr: 43I-17368-2021

Västarvet dnr: KU 2021-00524

Västarvet pnr: 14638

Län: Västra Götaland

Kommun: Borås

Socken: Toarp

Fastighet: Tummarp 1:29 med flera

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Uppdragsgivare: Borås kommun

Ansvarig institution: Förvaltningen för kulturutveckling,
Västra Götalandsregionen

Projektledare: Mats Hellgren

Fältpersonal: Mats Hellgren, Johanna Lega

Fältarbetsid: 2021-06-08–2021-06-10

Fälttimmar: 48 (3 dagar, två arkeologer)

Arkiv: Handlingar arkiveras digitalt och finns
tillgängliga hos Förvaltningen
för kulturutveckling

Rapporten finns tillgänglig på: <https://app.raa.se/oppdata/forndok>

Förvaltningen för kulturutveckling bildades 1 januari 2020 och är en sam-
manslagning av de tidigare förvaltningarna Kultur i Väst och Västarvet.

Bilagor

Bilaga 1. *Schaktbeskrivningar*

Bilaga 2. *Anläggningsbeskrivningar*

Bilaga 3a. *Resultatkarta över områdets nordvästra del som visar schakt och anläggningar*

Bilaga 3b. *Resultatkarta över områdets sydvästra del som visar schakt och anläggningar*

Bilaga 3c. *Resultatkarta över områdets nordöstra del som visar schakt och anläggningar*

Bilaga 3d. *Resultatkarta över områdets sydöstra del som visar schakt och anläggningar*

Bilaga 1. *Schaktbeskrivningar*

ID	Längd x bredd, m	Matjordsdjup, m	Alvmaterial	Kommentar
S1000	5x1,3	0,24	Grus	Fyllningsmaterial i form av grus under matjorden
S1004	11x1,3	0,24	Sand	
S1008	8x1,3	0,24	Sand	
S1012	10x1,3	0,3	Sand	
S1016	9x1,3	0,28	Sand	
S1020	8x1,3	0,32	Sand	
S1024	6x1,3	0,4	Sand	
S1028	10x1,3	0,26	Sand	
S1047	9x1,3	0,24	Sand	
S1051	4x1,3	0,22	Sand	
S1055	6x1,3	0,22	Sand	
S1059	3x3	0,22	Sand	
S1063	10x1,3	0,22	Sand	
S1067	4x3	0,24	Sand	
S1073	10x1,3x3	0,26	Sand	
S1082	4x1,3	0,30	Sand	
S1091	4x3	0,26	Sand	
S1095	5x2	0,26	Sand	
S1114	5x2	0,26	Grus, Sand	
S1120	6x1,3	0,24	Sand	
S1124	4x2	0,24	Sand	
S1128	5x1,3	0,24	Sand	
S1133	3x2	0,25	Sand	
S1139	3x1,3	0,24	Sand	
S1145	4x1,3	0,24	Sand	
S1149	8x1,3	0,24	Sand	
S1156	3x1,3	0,25	Sand	
S1164	3x2	0,26	Sand	
S1168	5x1,3	0,27	Sand	
S1172	4x3-6x3	0,24	Sand	
S1203	6x1,3	0,25	Sand	
S1207	4x2	0,26	Sand	
S1211	4x2	0,24	Sand	
S1215	4x2,5	0,22	Sand	
S1231	4x1,3	0,24	Sand	
S1235	7x3	0,30	Sand	
S1239	5x2	0,18	Sand	
S1245	5x1,3	0,15	Grus	

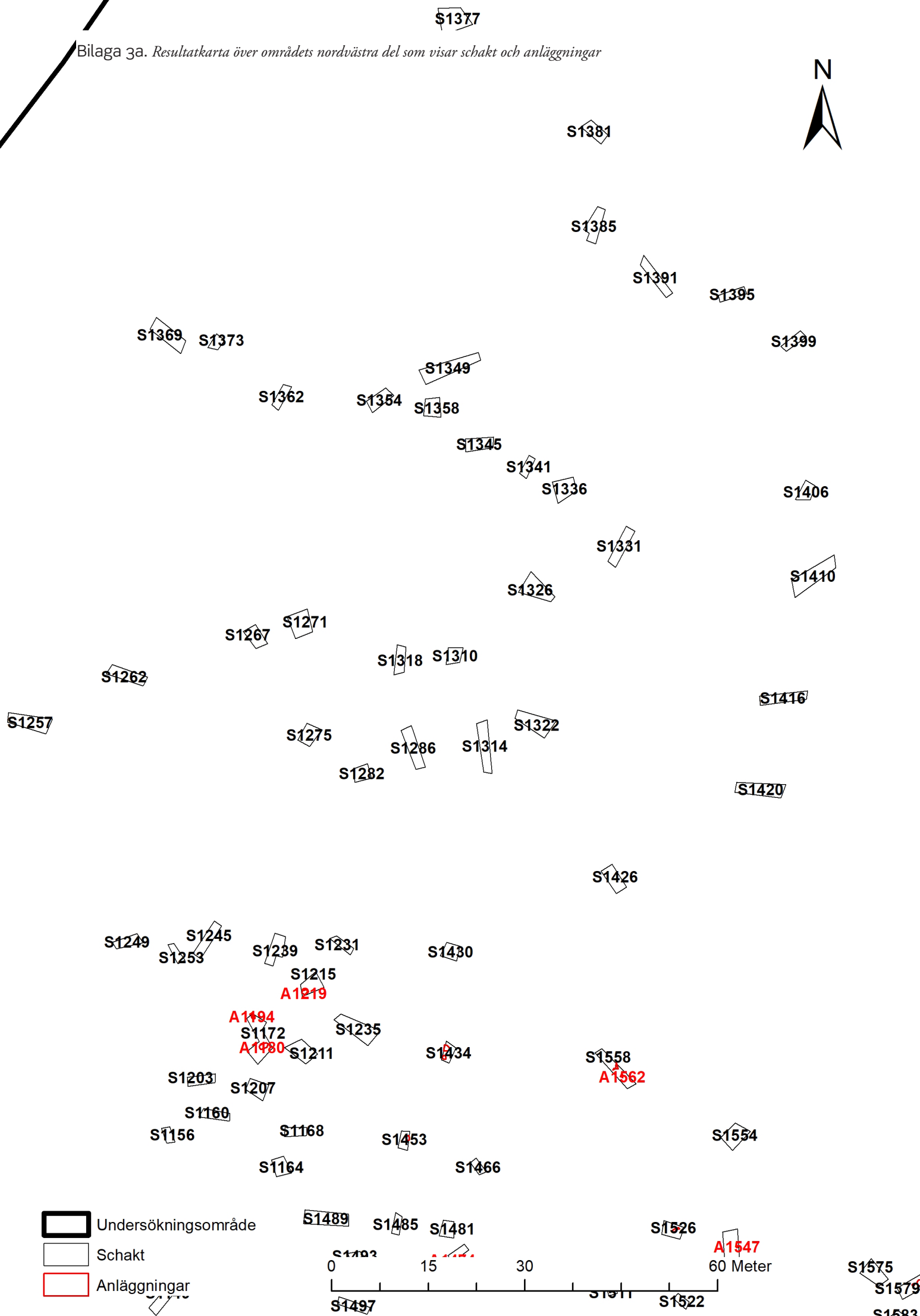
ID	Längd×bredd, m	Matjordsdjup, m	Alvmaterial	Kommentar
S1249	4×1,3	0,10	Sand	Blockigt
S1253	3×1,3	0,12	Grus	
S1257	6×1,3	0,25	Sand	
S1262	7×1,3	0,15	Grus	
S1267	3×1,3	0,22	Grus	Rikligt med sten i alven
S1271	3×2	0,2	Grus	Rikligt med sten i alven
S1275	5×1,3	0,2	Grus	
S1282	4×2,5	0,24	Grus, Sand	
S1286	3×1,3	0,23	Sand	
S1310	6×1,3	0,2	Sand	
S1314	10×1,3	0,2	Grus, Sand	
S1318	7×1,3	0,2	Sand	
S1322	9×1,3	0,2	Grus, Sand	
S1326	7×1,3	0,2	Grus	
S1331	4×2	0,18	Grus, Sand	
S1336	4×2	0,16	Grus, Sand	
S1341	5×1,3	0,16	Grus, Sand	
S1345	5×2	0,16	Grus, Sand	
S1349	12×1,3	0,16	Grus, Sand	
S1354	4×2	0,16	Sand	
S1358	4×2	0,16	Sand	
S1362	4×1,3	0,10	Grus, Sand	
S1369	6×1,3	0,16	Grus, Sand	
S1373	6×1,3	0,17	Grus, Sand	
S1377	4×5	0,20	Sand	
S1381	4×1,3	0,12	Sand	
S1385	5×3	0,18	Sand	
S1391	6×1,3	0,16	Sand	
S1394	4×1,3	0,14	Sand	
S1399	4×1,3	0,16	Sand	
S1406	3×2	0,14	Sand	
S1410	6×1,3	0,16	Sand	
S1416	7×1,3	0,16	Sand	
S1420	8×1,3	0,16	Sand	
S1426	4×3	0,13	Grus	
S1430	4×2,5	0,16	Grus, Sand	
S1434	4×2	0,2	Grus, Sand	
S1453	4×2	0,26	Sand	
S1466	3×1,3	0,26	Sand	

ID	Längd × bredd, m	Matjordsdjup, m	Alvmaterial	Kommentar
S1470	4×1,3	0,26	Sand	
S1481	3×2	0,26	Sand	
S1485	4×1,3	0,26	Sand	
S1489	8×1,3	0,26	Sand	
S1493	2×1	0,20	Sand	
S1497	6×1,3	0,25	Sand	
S1503	3×2	0,26	Sand	
S1507	3×2	0,25	Sand	
S1511	4×2	0,25	Sand	
S1522	3×1,3	0,25	Sand	
S1526	3×2	å,26	Sand	
S1543	8×2	0,22	Sand	
S1554	4×2	0,22	Sand	
S1558	7×2	0,24	Grus, Sand	
S1575	4×2	0,18	Grus, Sand	
S1579	6×2	0,18	Sand	
S1583	4×2	0,2	Sand	
S1601	10×1,3	0,18	Sand	
S1616	3×1,3	0,22	Sand	
S1620	4×1,3	0,2	Sand	
S1624	8×1,3	0,22	Sand	
S1628	9×1,3	0,24	Grus, Sand	
S1632	4×1,3	0,2	Sand	
S1636	5×1,3	0,15	Grus, Sand	
S1640	4×3	0,12	Grus, Sand	
S1644	3×2	0,20	Sand	
S1654	3×2	0,24	Sand	
S1658	3×2	0,24	Sand	
S1662	7×1,3×3×2	0,2	Sand	
S1686	4×2	0,16	Grus, Sand	
S1690	5×2	0,24	Grus, Sand	
S1694	6×2	0,24	Sand	
S1703	7×2-2,5	0,24	Sand	
S1713	4×3	0,28	Sand	
S1731	3×1,3	0,24	Berg, Sand	
S1736	3×2	0,24	Berg, Sand	
S1740	3,5×2,5	0,24	Sand	

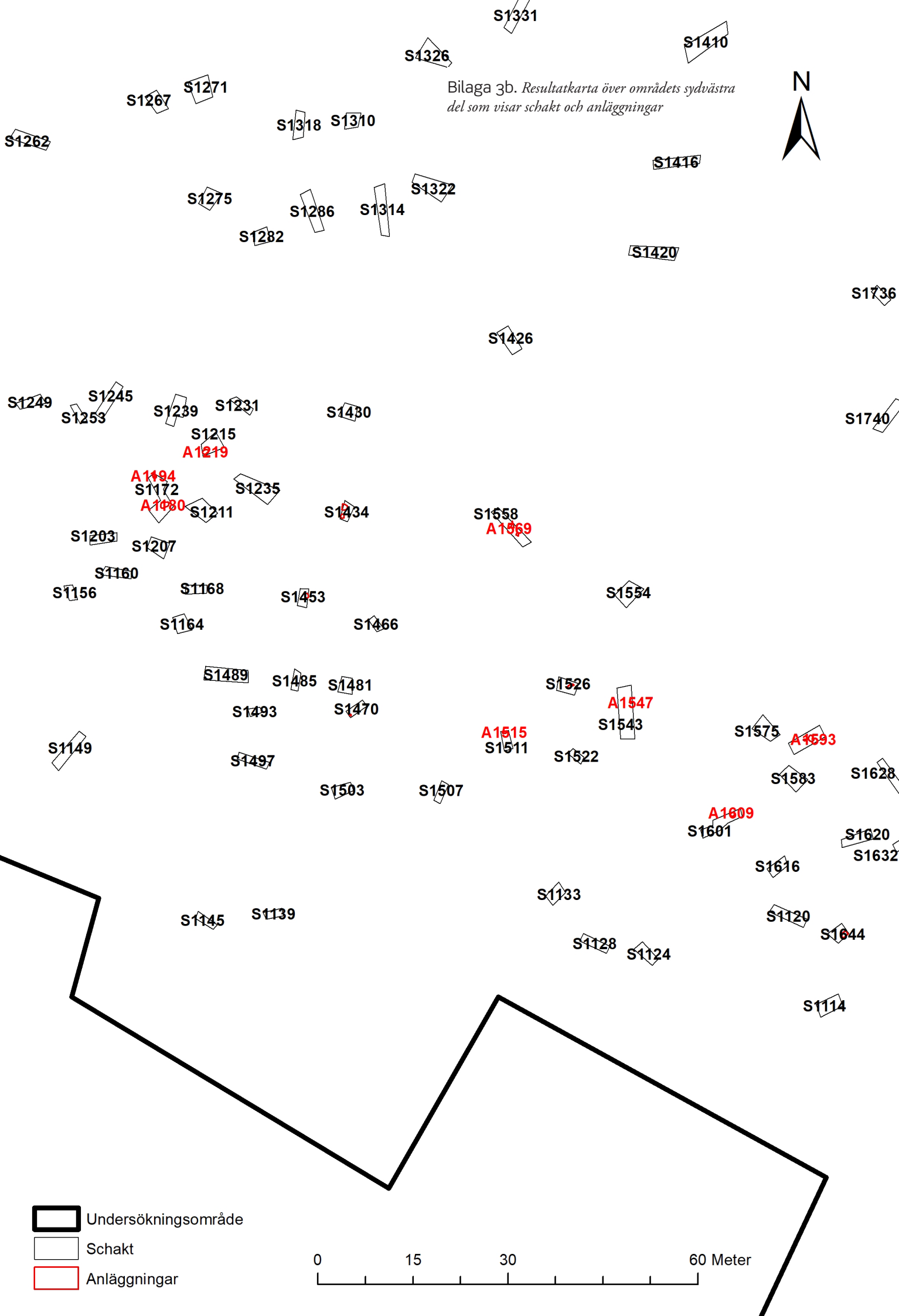
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

ID	Typ	Beskrivning	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Form	Kommentar
A1034	Utgår	Gråbrun sand med kolstänk	0,56	0,44			Naturlig mörkfärgning
A1041	Utgår	Gråbrun sand med kolstänk	0,26	0,26		Rund	Naturlig mörkfärgning
A1099	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk. Enstaka stenar synliga i ytan	0,48	0,38		Oval	
A1107	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk	0,38	0,34		Oval	
A1180	Utgår	Gråbrun sand med kolstänk	1,36	0,72		Oval	Naturlig mörkfärgning
A1194	Utgår	Gråbrun sand med kolstänk. Flera mindre stenar synliga i ytan	0,72	0,56			Naturlig mörkfärgning
A1219	Utgår	Gråbrun sand med kolstänk	1,36	0,76		Oval	Naturlig mörkfärgning
A1438	Härd	Sotig sand med enstaka kolstänk och skörbrända stenar	1,16	0,94			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot NO
A1445	Härd	Sotig sand med mindre kolbitar	0,72	0,62			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot NO
A1457	Grop	Gråbrun sand med kolstänk	0,75	0,5			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot S
A1474	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk	0,36	0,26		Oval	
A1515	Härd	Sotig sand med enstaka kolstänk	0,76	0,36			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot NO
A1530	Ränna	Gråbrun sand med kolstänk	1,2	0,36		Avlång	
A1547	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk	0,26	0,26	0,1	Rund	
A1562	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk	0,4	0,38		Rund	
A1569	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk	0,26	0,24		Rund	
A1587	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk och två stenar i ytan, 0,15 m stora	0,4	0,38		Rund	
A1593	Härd	Sotig sand med kolstänk och skörbrända stenar, ca 0,1 m stora	1,02	0,78		Oval	
A1609	Härd	Sotig sand med mindre kolbitar och skörbrända stenar, ca 0,1 m stora	0,84	0,62			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot N
A1648	Härd	Svart sotig sand med inslag av kol och skörbränd sten.	0,80	0,65			Går in i schaktvägg mot N och Ö
A1670	Härd	Sotig sand med mindre kolbitar	1,02	0,85		Oval	
A1676	Härd	Sotig sand med mindre kolbitar	0,72	0,46		Oval	Bränt ben vid ytan

ID	Typ	Beskrivning	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Form	Kommentar
A1682	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk	0,32	0,32		Rund	
A1698	Härd	Sotig sand med kolbitar	0,58	0,46			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot NO
A1707	Grop	Gråbrun sand med kolstänk	0,66	0,46			Anläggningen fortsätter in i schaktvägg mot NO
A1717	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk	0,56	0,32		Oval	
A1725	Stolphål	Gråbrun sand med kolstänk	0,3	0,28		Rund	

Bilaga 3b. Resultatkarta över områdets sydvästra del som visar schakt och anläggningar

S1322

S1420

S1731

S1736

S1426

S1713

A1717

S1740

S1694

A1698

S1690

S1558

A1559

S1554

S1686

A1670

S1662

S1526

A1547

S1543

A1615

S1511

S1522

S1507

S1575

A1593

S1579

S1583

S1628

S1624

A1609

S1601

S1620

S1632

S1616

S1636

S1133

S1120

S1644

S1640

A1699

S1095

S1658

S1128

S1124

S1114

S1654

S1091

S1067

A1034

 Undersökningsområde

 Schakt

 Anläggningar

0 15 30 60 Meter

S1047

S1051

S1082

